

ВІДГУК
офіційного опонента
на дисертацію ПАТЕР Анастасії Романівни
«ВИКОНАВСЬКІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ САКРАЛЬНОЇ МУЗИКИ»,
представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії за
спеціальністю 025 – Музичне мистецтво

Представлена дисертація А. Р. Патер, що присвячена вивченню української сакральної музики як феномену національної музичної культури у виконавському аспекті, викликає жвавий інтерес, оскільки обрана дисертанткою тема зачіпає ту площину музичного мистецтва, яка безпосередньо пов'язана з життям культурної традиції, бо музика, як відомо, живе тільки тоді, коли вона звучить. З огляду ж на той факт, що церковна канонічна музика, яка, з одного боку існує виключно у сакральному вимірі культури, з іншого ж, – є носієм національної самосвідомості, її культурного гена, – проблема її існування і збереження в сучасному глобалізованому світі набуває особливого значення. І в якості основного інструменту цього збереження, звичайно ж, можна розглядати живу виконавську практику. Тому актуальність теми дисертації А. Р. Патер є очевидною, тим більше, що спеціальних досліджень даної проблеми в українському музикознавстві та виконавстві не проводилося, тому можна констатувати явну практичну цінність даної роботи і сподіватися на подальше життя науково-дослідних рефлексій її автора вже безпосередньо у практичній діяльності.

Вважаю, що вибір теми дослідження для дисертантки був не випадковим: судячи по тому, як написана дисертація – з ґрунтовним опрацюванням досить різноманітного фактологічного матеріалу, явною обізнаністю у практичних питаннях хорового виконавства, чіткою структурованістю тексту та ясним літературним стилем викладення матеріалу, – у опонента склалося таке враження, що проблематика, яка розглядається в роботі, відображає як професійні, так і особистісні інтереси її авторки і щире прагнення об'єднати теоретичну і практичну сторону виконавської творчості, що, в цілому, А. Р. Патер вдається.

Цьому в чималому ступені сприяє чітка дослідницька логіка, що визначає рух від загального до конкретного у процесі вибудовування виконавського виміру української сакральної музики. Це і визначає структуру дисертації, у якій Перший розділ присвячений розгляду сакрального співу в широкому контексті філософсько-богословського дискурсу, Другий поміщає предмет дослідження в більш «вузький» простір національного образу світу, а Третій зосереджується на конкретиці виконавської інтерпретації української сакральної музики у просторі національної хорової традиції. І якщо історичний екскурс в генезис сакрального співу як феномену східнохристиянського музичного мистецтва, представлений у Першому розділі, покликаний позначити жанрово-стильовий комплекс православної монодії та її естетично-дидактичні функції, то у Другому Розділі ці сутнісні характеристики сакрального співу набувають своєї національної конкретики «...через призму сигнатури софійності як світоглядного стержня, що творить національний образ світу» (с. 66 дисертації), та розглядаються на рівні його музично-інтонаційного виявлення на прикладах конкретного музичного матеріалу давнього співочого репертуару. При цьому увага приділяється майже усім параметрам музичного тексту, що комплексно утворюють музичну семантику софійності, яка, на думку авторки дослідження, «...осяювала смисли київської культури» (с. 74 дис.).

Спеціальна увага в роботі приділена впливу релігійно-богословських ідей ісихазму і кордоцентристської філософії на українську сакральну музику (підрозділ 2.3.), який А. Р. Потер розглядає в широкому історичному контексті і проектує на сучасну композиторську практику. Однак, дивним чином, така знакова для українського музичного мистецтва проблема, в дисертації не набуває широти свого розвитку, оскільки авторка чомусь не задіює більше ніж благодатний в цьому відношенні матеріал хорової музики сучасних українських композиторів у всій своїй різноманітності. Викликає певний подив той факт, що за межами дослідницьких спостережень

залишається і величезний пласт так званої «нової сакральної» музики як специфічного напрямку сучасної композиторської практики і жанрово-стильової сфери хорового репертуару.

У Третьому розділі здійснена спроба екстраполяції семіосфери українського сакрального співу в практичний контекст хорової виконавської традиції, що персоніфікований творчою діяльністю її видатних представників. Відзначимо, що ця частина дослідження є найбільш об'ємною, в ній дуже вдало систематизований розрізнені матеріали, пов'язані із творчою діяльністю видатних майстрів українського хорового виконавства (біографічні дані, концертні афіші, відомості про методичні засади роботи з хором, стильові характеристики виконавських шкіл і т. п.). В результаті складається барвиста палітра українського хорового мистецтва ХХ-ХХІ століть, яка демонструє прихильність національним традиціям української музичної культури і установку на збереження традицій сакральної музики. На особливу увагу, безумовно, заслуговують підрозділи 3.3. і 3.4., у яких визначаються характерні особливості естетичного виконавського ідеалу і параметри «еталону хорового звучання». Кожне з цих понять категоріального статусу вимагає системного підходу до себе, і А. Р. Патер йде саме таким шляхом до вирішення поставленого у дисертації завдання виявлення основних параметрів досягнення звукового еталону у виконавській майстерності українських хорових колективів.

Текст дисертації А. Р. Патер складає враження структурної цілісності, у якій чітко визначені кульмінаційні зони – ті змістовно-сміслові центри, у яких зосереджений той матеріал, що визначає авторську концепцію дослідження (вважаємо такими підрозділи 2.2., 2.3. 3.4), оповідальні фрагменти, що занурюють читача у світ української хорової культури та підсумок у вигляді чітко сформульованих висновків, які у черговий раз переконують в плідності «співпраці» теоретичного мислення авторки дослідження та її практичного досвіду. Таким чином, можемо констатувати, що поставлена в роботі А. Р. Патер мета комплексного виявлення

особливостей інтерпретації української сакральної музики успішно досягнута за допомогою послідовного вирішення обумовлених цією метою завдань.

Безсумнівним достоїнством дослідницької позиції А. Р. Патер є широта погляду на сакральну музику, яка дозволяє охопити в одночасності найрізноманітніші системні рівні даного явища: сакральна музика в дисертації представлена як специфічна форма культури, як форма існування національної ментальності та образу світу, як спеціальна жанрово-стильова сфера літургійної музики і авторської композиторської творчості, а також як велика традиція хорового виконавства. Тобто ідея комплексного підходу якнайкраще відповідає дослідницьким інтенціям авторки дисертації та природі досліджуваного об'єкту.

Окрема подяка дисертантці за включення до своєї роботи виконавського досвіду Студентського хору Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової, який завжди був пов'язаний з традиціями української сакральної музики, що стабільно складає його репертуарні пріоритети.

Серед зауважень смислового або редакційного характеру, що не впливають на високу оцінку самостійного та оригінального дослідження А. Р. Патер, звернемо увагу на такі:

- не зовсім зрозумілою є невідповідність заявлених хронологічних меж дослідження (XX-XXI століття як епоха професійного хорового виконавства) і того музичного матеріалу, який використовується автором (переважно до XX століття, за винятком хорових творів Л. Дичко та О. Козаренка, а також К. Стеценко). Якщо таке хронологічне розходження становить спеціальну дослідницьку позицію, вона, на погляд опонента, має бути більш докладніше пояснена;
- у підрозділі 3.3. йдеться про комплекс інтерпретаційно-стильових прийомів, що був сформований впродовж творчої діяльності українських хорових колективів та їх диригентів, який складає естетичний ідеал хорового виконання (с. 116 дис.). Виконавський

досвід, в даному випадку, виступає чинником формування виконавського естетичного ідеалу, але ж в даному контексті логічним було б вибудовувати його «формулу» за допомогою змістовної визначеності даного поняття, що зазвичай міститься у будь-якій спеціальній дефініції виконавського естетичного ідеалу чи опису його структури, подібних до тих, що присутні у підрозділі 3.4. стосовно «еталону хорового звучання» (фізіологічно-технологічний, техніко-віртуозний, художньо-естетичний параметри еталонного звучання). Але ж таких у підрозділі 3.3. не знаходимо....;

- дещо реферативним виявляється виклад матеріалу, що стосується співвіднесення еталону хорового звуку в сакральній музиці і феномену катарсису (с. 150-151).

Висловлені зауваження ні в якому разі не впливають на загальне позитивне враження від тексту дисертації, їх наявність, на наш погляд, є абсолютно закономірною, оскільки в дослідженні порушено широке проблемне поле хорового виконавства, освоєння якого неминуче пов'язане з нюансами дискусійного характеру.

Наостанок **питання** для дискусії від опонента.

- 1) Перше питання зумовлено відсутністю у дисертаційній роботі звернень до теоретичної проблематики сучасної української сакральної музики (яку Ви розглядаєте у якості певного історичного етапу (с. 77)), окрім переліку сучасних наукових праць, присвячених музичній творчості в контексті духовної традиції (с. 35). Чи виявляється важливою для виконавської практики жанрова типологія сакральної музики, що існує у творчості сучасних українських композиторів? Якщо так, на Вашу думку, які саме жанри є найбільш актуальними для сучасних українських хорових колективів?
- 2) І друге питання: на с. 61 дисертації Ви стосовно до поетичної творчості Т. Шевченка використовуєте поняття метатексту, що

вміщує у собі домінантні смисли і цінності національної культури. Як ви вважаєте, чи можливо українську сакральну музику розглядати у такій же якості, як метатекст? І яка роль в ньому належить виконавчому виміру?

Автореферат відповідає основному тексту дисертації та публікаціям за її темою.

Дисертація містить ґрунтовний Список використаних джерел та нотний Додаток, що відповідають вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеню доктора філософії.

Окремо відзначу відмінне вивчення джерельної бази дослідження, яка доречно використовується у відповідності до вибудованої концепції авторки.

Завершуючи опонентський відгук, зробимо заключний висновок. На підставі вивчення виконаного дисертаційного дослідження на тему **«ВИКОНАВСЬКІ ВИМІРИ УКРАЇНСЬКОЇ САКРАЛЬНОЇ МУЗИКИ»** стверджую наявність в тексті критеріїв його відповідності сучасним вимогам МОН України: зокрема – оригінальної концепції, що свідчить про актуальну постановку проблеми, новизну отриманих результатів та їх висвітлення в аналітичних та теоретичних підрозділах, практичну значущість висновків, ґрунтовну методологію та перспективу подальшого розвитку сформульованої теми-проблеми. Отже, авторка представленої дисертації **Патер Анастасія Романівна** заслуговує на присудження наукового доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво.

Кандидат мистецтвознавства,
доцент кафедри історії музики та
музичної етнографії

Одеської національної музичної академії
імені А. В. Нежданової

О. А. Овсяннікова-Трель

